

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1980 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1981

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1980

VILNIUS

1981

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1980

VILNIUS

1981

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1980

ВИЛЬНЮС «МОКСЛАС» 1981

Redakcinė kolegija:

Jonas DOBROVOLSKAS, Mečislovas JUCAS, Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Leonas MULEVICIUS, Giedrė NIUNKIENE, Rita STRAZDŪNAITE (sekretorė), Henrikas ŠADZIUS, Adolfas TAUTAVICIUS, Bronius VAITKEVICIUS (vyr. redaktorius), Regina ZEPKAITE (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Išleista LTSR MA Istorijos instituto užsakymu

Li237 Lietuvos istorijos metraštis = Ежегодник истории Литвы = The year-book of Lithuanian history / LTSR MA, Istorijos in-tas, LTSR istorijos problem. moksl. taryba; Red. kolegija: B. Vaitkevičius (vyr. red.) ir kt.— V.: Mokslas.

Leidž. nuo 1973 m.

1980 m. 1981. 171 p. Lygiagr. antr. taip pat vok. Str. santr. rus. LTSR MA istorijos in-to leid. 1980 m. bibliogr. / O. Adomonienė, p. 151—153. Bibliogr. išnašose.

Leidiny, skirtas svarbiausiems Lietuvos istorijos mokslinių tyrimų rezultatams skelbti, supažindina su Lietuvos istorijos tyrimo darbais: „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės demografiniai rodikliai 1790 m. gyventojų surašymo duomenimis“, „Iš Lietuvos kile Tartu universiteto studentai 1802—1919 metais“ ir kt.

**BBK 63.3(2L)
9(TL)**

0505040000

M 10604—021
M 854(08)—81 Z—81

© LTSR MA Istorijos institutas, 1981

LIAUDIES MENINĖS KŪRYBOS PLĖTOTĖ BRANDAUS SOCIALIZMO SĄLYGOMIS 1960—1980 METAIS

NINA KASTANAUSKAITE

Salies, taigi ir respublikos darbo žmonės yra ne vien tik pasyvūs, be savarankiškos iniciatyvos meno poveikio objektai, bet ir jo kūrėjai. Jų meninė kūryba yra vienas iš ryškiausių dvasinės kultūros rodiklių. Dalyvavimas meninėje kūryboje padeda darbo žmonėms suvokti, įvertinti ir plėtoti sugebėjimus, polinkius, išryškinti ir iškelti liaudies talentus. Meninė kūryba įvairina ir gilina jų dvasinius, estetinius interesus bei poreikius, formuoja kitas vertybines orientacijas, visapusiškai ugdo asmenybę.

Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos Konstitucijos skirsnyje „Socialinis vystymas ir kultūra“ sakoma: „Sutinkamai su komunizmo idealu: „Kiekvieno laisvas vystymasis yra visų laisvo vystymosi sąlyga“ Tarybų valstybė laiko savo tikslu plėsti realias galimybes, kad piliečiai galėtų pritaikyti savo kūrybines jėgas, gabumus ir talentą, visapusiškai ugdyti asmenybę“¹. Be dvasiškai turtingos asmenybės, kaip pažymėjo TSKP XXIV suvažiavimas, neįmanomas komunizmo kūrimas.

Liaudies meninės kūrybos procesą respublikoje tyrinėja daugiausia menotyrininkai. Išleista nemažai vertingų jų monografių, išspausdinta straipsnių². Juose įžvalgiai ir argumentuotai analizuojami liaudies meninės kūrybos reiškiniai, vertinama proceso esmė, tendencijos, perspektyvos ir spragos. Liaudies meninės kūrybos bruožus brandaus socializmo laikotarpiu tam tikru mastu atskleidžia redakcijų organizuojami „pokalbiai prie apskritojo stalo“, diskusijos, apybraižos, straipsniai laikraščiuose ir žurnaluose.

Negausi spaudoje paskelbta liaudies meninės kūrybos plėtotės brandaus socializmo sąlygomis istorinių tyrimų medžiaga³. Tiek menotyrinin-

¹ Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos Konstitucija.—V., 1977, p. 13.

² Galaunė P. Dailės ir kultūros baruose.—V., 1970; Gaudrimas J. Iš lietuvių muzikinės kultūros istorijos.—V., t. 1, 1958; t. 2, 1964; t. 3 (kolektyvinis darbas), 1967; Jakelaitis V. Lietuvos dainų šventės.—V., 1970; jo paties. Meno saviveikla brandaus socializmo sąlygomis. Meno saviveiklos bendrosios teorijos apybraiža.—V., 1980; Zubrickas B. Tarybų Lietuvos chorai.—V., 1979 ir kt.

³ Bendžius A. Masinio kultūros-švietimo darbo organizavimas Tarybų Lietuvoje 1944—1950 m.—Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija, 1962, t. 3; Baltinienė E. Brandaus socializmo kultūros bruožai Tarybų Lietuvoje.—Kn.: Didysis Spalis ir Lietuva. V., 1977; Socialistinės visuomenės susiformavimas ir raida Tarybų Lietuvoje.—V., 1980; Čaplikas V. Kultūrinio darbo horizontuose.—V., 1976; Pšibilskis V. Lietuvos TSR miestų kultūros-švietimo įstaigų darbas, gerinant meno saviveiklą 1945—1958 metais.—LKP istorijos klausimai, 1973, t. 13.

ky, tiek kultūros istorikų darbuose išsamiau nušviesta liaudies meninės kūrybos raida ikitarybinio ir socializmo kūrimo metais.

Straipsnyje bandysime istoriniu aspektu glaustai apžvelgti liaudies meninės kūrybos raidą Lietuvos TSR brandaus socializmo laikotarpiu, pakitusiomis socialinėmis-ekonominėmis sąlygomis. Jame nepretenduojama į visapusišką jos analizę. Remiantis spaudoje paskelbta ir archyvine medžiaga, nagrinėjama tikta populiariausių meninės kūrybos (ir interpretacijos) formų — meno saviveiklos, tautodailės plėtotės bendriausios tendencijos. Sutelkiamas dėmesys į mažiau spaudoje nušviestus liaudies meninės kūrybos klausimus, jos masiškumo, žanrinės įvairovės kitimą ir iš dalies veiksnius, nulėmusius jos išplitimą.

Brandaus socializmo laikotarpiu liaudies meninės kūrybos plėtotę skatino kultūros materialinio pagrindo tvirtėjimas, atsiradimas daugiau laisvo laiko, pakilusi gyventojų gerovė ir išsimokslinimas, didesnė pačių žmonių iniciatyva aktyviau dalyvauti meno, apskritai kultūros kūrimo procese. Ir visos šalies, ir Lietuvos liaudies meninei kūrybai būdingas masiškumas. Nagrinėjamoju laikotarpiu 300—400 tūkst. respublikos gyventojų dalyvavo vienoje ar kitoje liaudies meninės kūrybos srityje. Tiek anksčiau, tiek brandaus socializmo metais viena iš populiariausių liaudies meninės kūrybos formų buvo pas mus turinti senas tradicijas meno saviveikla. Brandaus socializmo metais ji gerokai ūgtelėjo. 1959 m. Lietuvoje veikė 11 050 meno saviveiklos kolektyvų, juose — 222 tūkst. dalyvių, o 1980 m. atitinkamai 27 365 ir 426 tūkstančiai⁴. Taigi 1960—1980 m. meno saviveiklos dalyvių ir kolektyvų padaugėjo beveik dvigubai. Respublikoje, nors ir labai išplito masinės informacijos priemonės, kyla muzikinė kultūra, domėjimasis teatru, literatūra, puikus transportas sudaro palankias sąlygas pamatyti profesionalių kolektyvų pasirodymus stacionaruose, vis tiek meno saviveikla tebėra ir meninė, ir socialinė būtinybė — ji ir toliau plinta. 1980 m. 11 965 meno saviveiklos kolektyvai, t. y. 43,7% visų kolektyvų, veikė Kultūros ministerijos klubinėse įstaigose. Jų bazę sudarė 1274 klubai ir kultūros namai. Be to, veikė 4041 profsąjungų, 9878 mokyklų ir 1481 kitų sistemų meno saviveiklos kolektyvai⁵. Daugiausia, t. y. 183,5 tūkst. (43,3%) dalyvių telkėsi mokyklų kolektyvuose, po jų gausiausi Kultūros ministerijos klubinių įstaigų saviveiklininkai — jų 147 tūkstančiai, t. y. 34,7% visų saviveiklininkų⁶. Apskritai didžiausią saviveiklininkų dalį respublikoje ir 1980, ir ankstesniais metais sudarė vaikai ir besimokantis jaunimas.

⁴ Jakelaitis V. Meno saviveikla..., p. 85. Lietuvos TSR mokslinio metodinio kultūros centro (toliau — MMKC) Organizacinis skyrius. Rajonų ir miestų metinės statistinės ataskaitos apie meno saviveiklos kolektyvus ir dalyvius, l. 1—51, bylos nenumėruotos.

⁵ Profsąjunginei saviveiklai priskiriami įmonių, įstaigų, gamyklų, aukštųjų ir specialiųjų vidurinių mokyklų, tarybinių ūkių meno saviveiklos kolektyvai. Kitų sistemų meno saviveiklos grupėi priklauso proftechninio mokymo ir kitų žinybinių sistemų kolektyvai.

⁶ Lietuvos TSR kultūros ministerijos Kultūros švietimo įstaigų valdybos duomenys. Organizacinis skyrius. Rajono ir miestų metinės statistinės ataskaitos apie meno saviveiklos kolektyvus ir dalyvius 1980 m., l. 1, 2, 3.

Meno saviveiklos kolektyvai ir dalyviai 1960, 1970, 1975 ir 1980 metais*

Kolektyvo pavadinimas	1960 m.		1970 m.		1975 m.		1980 m.	
	kolektyvų skaičius	dalyvių skaičius	kolektyvų skaičius	dalyvių skaičius	kolektyvų skaičius	dalyvių skaičius	kolektyvų skaičius	dalyvių skaičius
Vokaliniai kolektyvai								
Chorai	2239	121 000	2149	101 952	2019	94 297	2326	113 062
Vokaliniai ansambliai	—	—	2827	36 372	3682	34 726	4079	32 216
Dainų ir šokių liaudies ansambliai	28	1431	23	4406	29	2042	41	4248
Etnografiniai ansambliai	—	—	—	—	350	4572	579	9343
Instrumentiniai kolektyvai								
Pučiamųjų orkestrai	312	4834	511	7981	541	9570	560	10 954
Kaimo kapelos	—	—	555	4248	857	7623	919	6354
Liaudies instrumentų ansambliai	227	1671	112	1625	108	956	168	1912
Estradiniai orkestrai ir ansambliai	103	979	381	3797	994	8973	1089	10 009
Instrumentiniai ansambliai	111	946	692	5379	641	5486	729	7772
Simfoniniai orkestrai	—	—	—	—	4	125	5	338
Teatriniai kolektyvai								
Liaudies teatrai	9	186	—	—	25	740	33	1081
Dramos rateliai	2752	36 454	2535	19 808	2446	29 218	2534	33 319
Lėlių teatrai	—	—	53	878	108	1670	169	2130
Meninės agitbrigados	529	4935	464	5095	827	9079	1141	14 561
Choreografiniai kolektyvai								
Tautinių šokių kolektyvai	—	—	1112	15 786	1088	17 344	1091	19 129
Pagyvenusių ir vidutinio amžiaus žmonių šokių kolektyvai	—	—	520	5725	402	5723	1114	9073
Klasikinio-charakterinio šokio kolektyvai	—	—	—	—	105	2320	66	2122
Pramoginių šokių kolektyvai	—	—	—	—	437	8929	615	13 067
Vaikų šokių kolektyvai	—	—	1624	25 841	1575	28 032	2052	37 770
Dailės kolektyvai								
Dailės studijos ir rateliai	—	—	—	—	692	14 383	475	18 516

Pastaba. 1960, 1970 m. dalis grafų neužpildyta dėl to, kad stokojo duomenų arba nurodyto žanro kolektyvų apskritai nebuvo. 1980 m. duomenys sausio 1 d., 1960, 1970, 1975 m.— metų pabaigos.

* Lentelė sudaryta, remiantis šiais šaltiniais: MMKC Organizacinis skyrius, Miestų ir rajonų metinės statistinės žinios apie meno saviveiklos kolektyvus ir dalyvius 1960, 1970, 1975 ir 1980 metais. Bylos nenumeruotos. LTSR kultūros ministerijos einamasis archyvas, f. 1, ap. 1, t. 1231, l. 19, 21.

Brandaus socializmo metais tapusi masiškesne, meno saviveikla praturtėjo ir žanrais. Meno saviveiklos žanrinę įvairovę, atskirų, labiau paplitusių žanrų kolektyvų ir dalyvių skaičiaus pakitimus 1960—1980 m. rodo ir I lentelės duomenys. Matome, kad, be tokių tradicinių žanrų, kaip chorinis dainavimas ir liaudies šokiai, brandaus socializmo metais daugėja muzikinių kolektyvų, be to, kuriasi visai naujos meno saviveiklos žanrų grupės — simfoniniai orkestrai, klasikinio-charakterinio šokio, pramoginių šokių kolektyvai, etnografiniai ansambliai, plinta nauja saviveiklos meno šaka — kinematografija ir kt. Šių žanrų meno saviveikla laikotarpio pradžioje buvo tik beprasidedanti.

Klubinėse įstaigose, mokyklose 1980 m. dirbo 33 žanrų meno saviveiklos kolektyvai. Labiausiai buvo paplitę muzikiniai žanrai, vokaliniai bei instrumentiniai ansambliai. 1980 m. vokalistai sudarė 39% visų saviveiklininkų, instrumentininkai — 10,6%. Daugiausia, 26,5%, saviveiklininkų būrėsi choruose. 1980 m. respublikoje veikė 535 mišrūs chorai, 205 moterų, 71 vyrų ir 1515 vaikų chorų. Juose dainavo 42,2 tūkst. suaugusiųjų ir 70,9 tūkst. vaikų bei paauglių⁷. Chorų dalyvių nagrinėjamoju laikotarpiu kiek sumažėjo, tačiau kolektyvai tapo stabilesni. Socializmo kūrimo metais ir nagrinėjamojo laikotarpio pradžioje kai kurie prieš Dainų šventes ar apžiūras susikūrę nedideli kolektyvai iširdavo dėl chorvedžių stokos, organizacinių nesklandumų ar kitų sąlygų, tuo tarpu vėlesniais metais, ypač centralizavus kultūros įstaigas, kolektyvai tapo gausesni, chorai brandesni. Kai kurie išpopuliarėjo respublikoje, išgarsino ją ir kituose kraštuose. Tai nusipelnę meno saviveiklos kolektyvai: Respublikinių mokytojų namų berniukų choras „Ažuoliukas“ (vad. V. Miškinis), Kauno A. Sniečkaus politechnikos instituto mišrus choras „Jaunystė“ (vad. R. Varnas), Kauno radijo gamyklos mišrus choras „Banga“ (vad. Z. Abromaitytė), LTSR nusipelnęs vyrų choras „Varpas“ (vad. A. Arminas), LTSR maisto pramonės ministerijos liaudies vyrų choras „Aidas“ (vad. A. Lopas), Vilniaus statybininkų kultūros rūmų nusipelnęs moterų choras „Eglė“ (vad. J. Kavaliauskas) ir kiti. 7 chorams suteikti Lietuvos TSR nusipelnusių meno saviveiklos kolektyvų, 18 — liaudies kolektyvų vardai.

Kolektyvų stabilumui bei meniniam brandumui turėjo įtakos nagrinėjamoju laikotarpiu pradėtas intensyvus chorvedžių rengimas. 1971 m. įsteigtas LTSR valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetas, Vilniaus valstybinis pedagoginis institutas 1960—1978 m. parengė 990 aukštos kvalifikacijos chorvedžių (1945—1959 m. jų buvo parengta tiksliai 62). Chorvedžius respublikoje rengė ir 4 aukštesniosios muzikos bei 3 kultūros mokyklos, 1 pedagoginė muzikos mokykla. Per tą patį metą jos išleido 2290 chorvedžių. Apskritai per 1960—1978 m. buvo parengta chorvedžių 10 kartų daugiau negu per visą ankstesnį tarybinį laikotarpį⁸. Vis dėlto nagrinėjamojo laikotarpio pabaigoje kvalifikuotų chorvedžių dar trūko.

⁷ MMKC Organizacinio skyriaus duomenys, byla nenumuruota.

⁸ Apskaičiuota, remiantis B. Zubrickio knygoje „Tarybų Lietuvos chorai“ (V., 1979, p. 130, 131) pateiktais duomenimis.

Tarp kitų vokalinių kolektyvų po chorų gausiausi buvo vokaliniai ansambliai: 1980 m.— daugiau nei 4 tūkst., juose — 32,2 tūkst. dainininkų. 10-čiai ansamblių suteikti liaudies vokalinių ansamblių vardai. Nagrinėjamoju laikotarpiu įsisteigė 13 naujų dainų ir šokių ansamblių. 1980 m. veikė 41 šio tipo meno saviveiklos kolektyvas⁹. Vilniaus V. Kapsuko universiteto dainų ir šokių ansambliui (vad. V. Aleksandravičius), Kauno A. Sniečkaus politechnikos instituto dainų ir šokių ansambliui „Nemunas“ (vad. P. Jurkonis), Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto dainų ir šokių ansambliui „Šviesa“ (vad. J. Jauniškis), Šiaulių kultūros namų Jovaro dainų ir šokių liaudies ansambliui (vad. J. Gavenauskas) suteikti Lietuvos TSR nusipelnusių meno saviveiklos kolektyvų vardai. Gerai apgalvotas repertuaras, naujas, įdomus jo atlikimas priartino šiuos kolektyvus prie profesionalių kolektyvų. 1960 m. pirmasis jungtinis dainų ir šokių liaudies ansamblių pasirodymas jubiliejinėje respublikinėje Dainų šventėje tapo tradicine šių švenčių dalimi.

Nagrinėjamoju laikotarpiu intensyviai kūrėsi etnografiniai folkloriniai ansambliai: 1980 m. jų buvo 579, juose — 9 tūkst. dalyvių. Pirmajame respublikiniame liaudies dainininkų, šokėjų, muzikantų ir etnografinių folklorinių ansamblių konkurse „Ant marių krantelio“, vykusiame 1980 m. Rumšiškėse, dalyvavo 41 ansamblis, 90 pavienių atlikėjų, iš viso 1072 dalyviai¹⁰. Konkurse išryškėjo geriausi kolektyvai: Alytaus rajoninių kultūros namų (vad. V. Zieviėnė) ir Kupiškio miškų ūkio etnografiniai ansambliai (vad. E. Mackelienė), Skriaudžių kultūros namų (Prienuj raj.) moterų kanklių ansamblis (vad. S. Liorentienė ir J. Vylius). Geriausiai konkurse pasirodė miestų folkloriniai ansambliai. Pirmąsias vietas iškovojė Vilniaus „Sadaujos“ (vad. A. Lapinskas) ir Vilniaus V. Kapsuko universiteto ansambliai (vad. Z. Kelmickaitė ir A. Karaška). Pastarasis, be to, pripažintas geriausiu 1980 m. respublikos folkloriniu kolektyvu.

1960—1980 m. labai pažengė saviveiklinė instrumentinė muzika — pučiamųjų orkestrai, kaimo kapelos, estradiniai ansambliai, simfoniniai orkestrai. Pokario metais pučiamųjų orkestrai veikė tikrai didžiuosiuose miestuose, rajonų centruose, kai kuriose mokyklose, fabrikuose, o nagrinėjamoju laikotarpiu, instrumentais aprūpinus visų rajonų kultūros namus, parengus vadovus bei praturtinus repertuarą, šio žanro saviveikla, kaip matyti iš 1 lentelės duomenų, veikiai išplito. Dainų šventėse neapsieinama be kaimo kapelių. Išpopuliarėjo estrados žanras. Estradiniai orkestrai ir ansambliai, ėmę kurtis po 1960 m. respublikinės Dainų šventės, 1980 m., kaip matyti iš 1 lentelės, dalyvių skaičiumi prilygo pučiamųjų orkestrams, o grupių skaičiumi aplenkė visus kitus instrumentinės muzikos kolektyvus. Tačiau taip veikiai išplitusi, centrinių kultūros įstaigų neskatinama, šio žanro saviveikla susidūrė su kai kuriomis problemomis. Ilgą laiką respublikoje nebuvo rengiami estradinių orkestrų vadovai, stokojo originalesnio, ypač nacionalinio, repertuaro. Dėl to pasitaikė menkos meninės idėjinės vertės programų, koncertų. Tikrai nagrinėjamojo laikotarpio pabaigoje, po truputį įveikiant sunkumus, pagerėjo estradinių ansamblių repertuaras, ėmė ryškėti meniškai brandesni šio žanro kolektyvai ir atlikėjai. Kai kurie

⁹ MMKC Organizacinio skyriaus duomenys, bylos nenumeruotos.

¹⁰ Ten pat.

iš jų iškovojo liaudies kolektyvų vardus. Tai Panevėžio parodomąjo statybos tresto estradinis ansamblis „Statyba“ (vad. R. Matulevičius), Klaipėdos statybos tresto kultūros namų estradinis ansamblis „Žėrutis“ (vad. V. Spučys), Panevėžio ekrano gamyklos estradinis liaudies ansamblis „Ekranas“ (vad. E. Karpis) ir kt. 17-ai instrumentinės muzikos kolektyvų suteikti liaudies kolektyvų vardai: Alytaus kultūros namų kaimo kapelai „Dzūkija“ (vad. J. Karpavičius), Trakų rajono jungtinei kaimo kapelai „Galvė“ (vad. J. Gaižauskas), Šiaulių kultūros namų simfoniniam orkestrui „Aušra“ (vad. J. Lamauskas), Vilniaus centrinio kultūros ir poilsio parko simfoniniam orkestrui „Vilnius“ (vad. P. Bekeris) ir kitiems.

Iš nemuzikinių meno saviveiklos žanrų ir brandaus socializmo metais populiariausias tebebuvo choreografinis žanras. Choreografinių grupių padaugėjo nuo 2614 1960 m. iki 4411 1980 metais. Išaugusi kiekybiškai choreografinio žanro meno saviveikla tapo įvairesnė. Parengus daugiau kvalifikuotų vadovų, susikūrė klasikinio-charakterinio šokio studijų, pramoginių šokių kolektyvų. Pramoginis šokis buvo pradėtas propaguoti per televiziją. Pirmieji pramoginių šokių rateliai įsisteigė aukštosiose mokyklose, kultūros namuose. Pramoginius šokius populiarinti labai padėjo 1962 m. A. Astiko parengta populiarių šokių aprašymo knygutė „Pramoginiai šokiai“ ir nuo 1964 m. organizuojami pramoginių šokių konkursai. 1965 m. jubiliejinėje Dainų šventėje pirmą kartą pasirodė pramoginių šokių šokėjai, atlikę M. Vaitulevičienės ir D. Subatniekienės kompozicijas „Rid-rito“ bei A. Astiko „Bangą“. Naujas grakštus šokis veikiai paplito ir jau 1980 m. dalyvių gausumu užėmė trečią vietą tarp kitų choreografinės saviveiklos žanrų. Didžiulį jo puoselėjimo darbą atliko išgarsėję šalyje ir už jos ribų atlikėjai, Kauno profsąjungų kultūros rūmų pramoginių šokių grupės „Sūkurys“ vadovai J. Norvaišienė ir Č. Norvaiša. 1966 m. jai buvo suteiktas liaudies kolektyvo vardas. 1976 m. šiuos vardus pelnė Klaipėdos statybos tresto Kultūros ir technikos namų pramoginių šokių kolektyvas (2 grupės) „Žuvėdra“ (vad. S. Idzelevičius ir R. Idzelevičienė), Kauno A. Sniečkaus politechnikos instituto — „Viesulas“ (vad. P. Janulevičius ir A. Galminas), Anykščių rajoninių kultūros namų — „Verpetas“ (vad. S. Bilevičienė ir J. Pratkėlis).

Po 1960 m. respublikinės Dainų šventės labai sukruto pagyvenę šokėjai, iki tol senuosius šokius reprezentavę koncertuose. 1965 m. pirmą kartą pagyvenusius žmonių šokių jungtinis kolektyvas dalyvavo Dainų šventėje, atlikdamas „Jubiliejinį kadrilį“.

Nagrinėjamoju laikotarpiu meniškai subrendo tradicinių žanrų choreografinė saviveikla. Brandžiausi iš jų — Kauno profsąjungų kultūros rūmų tautinių šokių liaudies kolektyvas „Suktinis“ (vad. L. Rekašienė), Respublikinių profsąjungų kultūros rūmų — „Vaiva“ (vad. L. Kisielienė), Šiaulių statybos tresto kultūros namų vaikų šokių liaudies kolektyvas „Želmenėliai“ (vad. A. Masėnienė).

Per 20 metų, kaip matyti iš I lentelės duomenų, kiek sumažėjo teatro saviveiklos, dramos ratelių ir jų dalyvių. Svarbiausia to priežastis, kaip buvo nurodyta Lietuvos TSR kultūros darbuotojų II suvažiavime 1975 m., — originalių pjesių meno saviveiklai stoka. Tačiau apskritai dramatinė saviveikla praturtėjo. Suaktyvėjo saviveiklinės operetės Panevėžyje ir operos

Klaipėdoje veikla, susikūrė nauji lėlių teatrai. Kai kurie iš jų beveik pasiekė profesionalių teatrų lygį. Iš dramos būrelių kūrėsi liaudies teatrai — aukščiausia saviveiklinės dramos pasiekimų forma, — nusipelnę šiuos vardus sisteminga kūrybine veikla, meistriškumu bei naujais, kūrybiškais pastatymais. Pirmieji liaudies teatrai gimė Rokiškyje, Švenčionėliuose, Jurbarkė, Telšiuose ir Alytuje. 1960 m. respublikoje veikė 9 liaudies teatrai, 1980 m. — 33¹¹. Įvairiuose konkursuose labai gerai vertinami buvo Vilniaus stotybininkų kultūros rūmų „Aušros“ klubo (vad. I. Petrovas), Kauno mokytojų namų (vad. V. Gabrėnienė), Kauno profsąjungų rūmų (vad. R. Štaras), N. Vilnios kultūros namų (vad. A. Vizgirda), Rokiškio (vad. J. Kavoliūnas), Vilniaus V. Kapsuko universiteto (vad. N. Limantienė, V. Limantas, L. Ciunis) ir kt. liaudies teatrai. Ir liaudies teatrų, ir kitų dramos kolektyvų repertuaras mažai kuo besiskyrė nuo profesionalių teatrų. Žiūrovai buvo supažindinami su lietuvių, rusų, užsienio dramaturgų veikalais. Jų repertuare — A. Vienuolio, Žemaitės, K. Sajos, A. Čechovo, N. Gogolio, B. Brechto, F. Diurenmato, Moljero ir kitų veikalai. Liaudies teatrai išugdė aktorius, saviveiklos žymūnus — J. Vajėgą, V. Aleksyną, N. Baužytę, O. Gražytę, J. Repšį ir kitus. Liaudies teatrai, kaip ir apskritai visa meno saviveikla, kėlė liaudies talentus, skatino jų kūrybiškumą, ugdė gyventojų meninį skonį.

Meno saviveiklą praturtino meninės agitbrigados, atliekančios draminės, muzikines, choreografines miniatiūras. Kaip matyti iš 1 lentelės duomenų, agitbrigadų padaugėjo daugiau kaip 2 kartus. 1980 m. jose dalyvavo 14,6 tūkst. žmonių, susibūrusių į 1141 kolektyvą¹². Tai skaičiai, rodantys šio gana jauno saviveiklinio žanro populiarumą. Taiklia satyra ir jumoru jos kovojo su neigiamais gyvenimo reiškiniiais, padėjo diegti, įprasminti tarybiniam žmogui būdingus bruožus. Kasmetinės agitbrigadų apžiūros, konkursas, 1961 m. įsteigtas „Tiesos“ laikraščio prizui laimėti, skatino jų kūrybiškumą. Sintetinis programų pobūdis ir tai, kad pasirodymų scenarijus ir tekstus kūrė daugiausia patys brigadų nariai, leido pasireikšti saviveiklininkų kūrybiškumui, fantazijai, kurti originalius scenos vaizdus. Nuolatinėmis respublikinių apžiūrų ir konkursų nugalėtojomis tampa Alytaus kultūros namų liaudies meninė agitbrigada „Sprigtas“ (vad. D. Dabriška) ir Jurbarko kultūros namų liaudies meninė agitbrigada „Kanabėkas“ (vad. V. Partikas). Įvairia atlikimo maniera, vis didėjančiu meistriškumu, aktualia faktine repertuaro medžiaga agitbrigados pasidarė labai populiarios.

Nagrinėjamoju laikotarpiu atsirado nauja saviveiklos šaka — mėgėjiška kinematografija. Pirmosios kino mėgėjų studijos susikūrė aukštesiose mokyklose, gamyklose šeštojo dešimtmečio pabaigoje. Seniausios iš jų — Vilniaus valstybinio dailės instituto (dabartinis Lietuvos TSR valstybinis dailės institutas) (vad. stud. J. Ruzgas) ir Kauno radijo gamyklos (vad. S. Uzdonas). Pirmajame kino mėgėjų pasitarime 1958 m. spalio mėn., be minėtų studijų, dalyvavo atstovai iš Kauno politechnikos instituto, Vilniaus V. Kapsuko universiteto, I. Vitenbergo kailių siuvimo fabri-

¹¹ MMKC Organizacinio skyriaus duomenys, byla nenumeruota.

¹² Ten pat.

ko — iš viso iš 8 studijų. 1960 m. respublikoje jau veikė 13 mėgėjiškų kino studijų. Antrajame kino mėgėjų pasitarime (1960) dalyvavo 63 mėgėjai, jame buvo pademonstruoti 9 kino žurnalai ir filmai („Lietuvių liaudies skulptūra“ Lietuvos TSR valstybinio dailės instituto kino studijos, „Studijų dienomis“ Kauno politechnikos instituto studijos, „Pirmieji žingsniai“ Vilniaus jaunųjų technikų stoties studijos). Kinematografijoje bandė jėgas ir pavieniai kino mėgėjai. 1961 m. Lietuvoje veikė jau 15 mėgėjiškų kino studijų, dirbo 60 kino saviveiklininkų¹³. Mėgėjų sukurtų pirmųjų filmų toli gražu nebuvo tobula kompozicija, jiems patiems trūko operatorinės technikos įgūdžių. Įgiję kiek daugiau profesinio pasiruošimo, kino mėgėjai ėmė labiau skverbtis į gyvenimą, skatinti ir propaguoti naujus, pažangius reiškinius, atskleisti ir pliekti trūkumus bei atgyvenas. Jie kuria naujas ekraninių kūrinių formas: apžvalgas, kino feljetonus, kino satyrą. Imti gaminti mokslo populiarinimo, gamybiniai, mokomieji filmai. Respublikinėje Lietuvos TSR 25-mečiui skirtoje kino mėgėjų apžiūroje-konkurse jau buvo ir meninių vaidybinių, ir dokumentinių populiarinimo, ir mokomųjų filmų. Išryškėjo ir mėgėjiško kino saviveiklos organizacinės formos.

1967 m. įsisteigusi Lietuvos TSR kino mėgėjų draugija ėmė globoti kino saviveiklininkus. Palyginti per trumpą draugijos gyvavimo metą išryškėjo pagrindinės jos veiklos kryptys: agitacinė-propagandinė, metodinė-mokomoji ir organizacinė-gamybinė. Suburti kino mėgėjus labai padėjo kasmetiniai nuo 1958 m. respublikiniai konkursai. Juose išryškėjo pagrindiniai mėgėjiško kino stiliai, kryptys, buvo išaiškinami geriausi kolektyvai, autoriai. Kasmet Kaune organizuojami mėgėjiškų vaidybinių filmų festivaliai „Kauno pavasaris“, Panevėžyje kas antri metai balandžio mėn. — satyrinių-jumoristinių filmų, Vilniuje Kovo 8-osios proga — šeimyninių filmų, Klaipėdoje dokumentinių filmų respublikiniai festivaliai, festivaliai „Debiutas“. Be jų, vyko apžiūros žemės ūkio, gamtos ir paminklų apsaugos, išradybine bei racionalizacine, saugaus eismo ir įvairia kita tematika. Lietuvos kino mėgėjai dalyvavo Pabaltijo respublikų ir Leningrado, sąjunginiuose ir tarptautiniuose konkursuose. Tai padėjo bręsti mėgėjiškai kinematografijai, suburti ir išryškinti gabius, talentingus kino mėgėjus. Mėgėjiško kino saviveiklininkų 1980 m. skaičius išaugo iki 2000, o kolektyvų iki 192, 6 iš jų — liaudies kino studijos¹⁴. Šis vardas 1972 m. buvo suteiktas Kėdainių kultūros namų „Mėgėjo“ studijai. Jos kūrėjai — gyd. V. Laumakys, inž. A. Morėnas, arch. N. Laumakienė. Vėliau liaudies studijų vardai pripažinti Kauno radijo gamyklos studijai „Banga“ (vad. S. Uzdonas), Kauno raj. Raudondvario žemės ūkio elektrifikacijos ir mechanizacijos mokslinio tyrimo instituto kino studijai „Vaivorykštė“ (vad. N. Freimanas), Kėdainių raj. Svilainių kino studijai „Vilnia“ (vad. A. Kuzmickas), Panevėžio VLKJS 50-čio kabelių gamyklos „Lietkabelis“ kino studijai „Spindulys“ (vad. V. Kasevičius), Vilniaus „Aušros“ klubo kino studijai „Aušra“ (vad. V. Blinstrubas). Lietuvos kino mėgėjai yra sukūrę daugiau kaip 800 trumpametražinių filmų, iš jų — nemaža brandžių meninių, dokumentinių juostų. Tai — Kėdainių „Mėgėjo“ studijos

¹³ Lietuvos TSR kino mėgėjų draugija (toliau — KMD), bylos nenumeruotos.

¹⁴ KMD, bylos nenumeruotos.

V. Laumakio ir A. Morėno filmas „Te visad šviečia saulė“, tarptautiniame kino mėgėjų festivalyje Kanuose laimėjęs sidabro medalį ir antrojo laipsnio diplomą. Medaliais, diplomais, prizais pažymėti ir kiti kino mėgėjų darbai („Tegyvuoją laurai“, „Vaikai nori pažaisti“, „Anekdotas išėjo pasivaikščioti“, „Mokslinė diskusija“ ir kt.). 1973 m. tarptautinės kino mėgėjų asociacijos „Unica“ organizuotame mėgėjiškų filmų festivalyje Brno mieste geriausiu buvo pripažintas „Aušros“ mėgėjiškos kino studijos V. Blinstrubo sukurtas filmas „Grūdai“. 1978 m. festivalyje „Brnenská Šestnáctka“ Čekoslovakijoje sidabro medaliu apdovanotas „Aušros“ kino studijos filmas „Draugų vizitas“ (aut. V. Blinstrubas ir S. Liaudis). Tame pačiame festivalyje „Vilnius“ kino studijos filmas „Tas saldus žodis“ (aut. D. Velička ir A. Barysas) iškovojo bronzos medalį. Medaliais, diplomais, prizais respublikiniuose, sąjunginiuose ar tarptautiniuose festivaliuose pažymėti „Bangos“ kino studijos filmai „Žemė“ (aut. Č. Norvaiša, R. Kania, A. Abromaitis), „Vaivorykštės“ — „Balta-juoda“ (aut. D. Deltuva ir N. Freimanas), „Balta paukštė“ (aut. V. Valentas ir N. Freimanas) ir kiti. Respublikos kino mėgėjai yra sukūrę nemažą brandžių dokumentinių juostų. Viena iš svarbiausių mėgėjiško dokumentinio filmo sričių — filmai gamtos, istorinių paminklų apsaugos, kraštotyros, etnografinė tematika. Įdomias šios srities juostas sukūrė „Mėgėjo“ kino studija: „Gervės skrenda šiaurėn“ (aut. A. Raila), „Oi ratu, ratu“, „Žemė tyli — žmonės ne“ (V. Urbanavičius), „Meistras iš XV a.“ (D. Velička) ir kiti. Sukurta reikšmingų filmų išradybine bei racionalizacine tematika, propaguojančių pažangius darbo metodus, pirmūnų patirtį.

Lietuvos TSR kino mėgėjų draugija stengėsi sudaryti sąlygas savo nariams kūrybiškai augti, plėsti akiratį, įgyti profesionalių įgūdžių. Buvo organizuojamos kūrybinės stovyklos, seminarai, kursai, susitikimai su Lietuvos ir kitų respublikų profesionalais. Tai padėjo kino mėgėjams sukurti įdomių kino filmų, pasižyminčių kinematografinė kultūra, humanizmą puoselėjančiomis idėjomis. Mėgėjiška kino saviveikla padėjo kai kuriems jauniems jos dalyviams išeiti į profesionalųjį kiną. Tačiau, išugdžiusi nemažą gabių saviveiklininkų, ji neturėjo sąlygų supažindinti respublikos visuomenę su savo darbais (patalpų demonstruoti filmams stoka). Ateityje mėgėjišką kinematografiją vertėtų plačiau panaudoti darbo žmonių idėjiniam auklėjimui, kultūrinio akiračio plėtimui ir apskritai dvasinių poreikių tenkinimui.

Dailės saviveiklininkų skaičius, palyginti su kitų saviveiklos žanrų dalyvių skaičiumi, rodo, kad išaugo visuomenės domėjimasis profesionaliąja ir liaudies daile. 1980 m. Lietuvoje veikė 475 dailės studijos ir būreliai, kuriuose dirbo 18 tūkst. saviveiklininkų, dailės mėgėjų. Vienur buvo susipažįstama su profesionaliąja ir liaudies kūryba, kitose dailės studijose — kuriama. Daugiau kaip pusę visų dailės saviveiklininkų būrelių ir studijų narių sudarė mokyklinis jaunimas, mokiniai. Kūrybiškai dirbo respublikinių profsąjungų kultūros rūmų dailės studija „Paletė“ (vad. R. Bičiūnas), Klaipėdos žvejų klubo — „Gubojas“ (vad. A. Ilginis), Kauno profsąjungų kultūros rūmų — „Vaivorykštė“ (vad. S. Norkutė), N. Akmenės cemento ir šiferio kombinato kultūros namų vaikų studija „Saulėtekis“ (vad. G. Nilevičienė). Joms suteikti liaudies studijų vardai.

Tradicijų ir naujumo sąveikoje vystėsi šiuo laikotarpiu liaudies menas. Sėkmingai dirbo liaudies meistrai. Jų labai pagausėjo. 1960 m. respublikoje dirbo 600 liaudies meistrų, o 1980 m. vien tik tai Liaudies meno draugijai priklausė 2165 nariai; 453 meistrai į ją buvo priimti tik per 1978—1980 metus¹⁵. Daugėjo drožėjų, skulptorių, keramikų, tapytojų ir kt., augo jų meistriškumas.

Kylant visuomenės kultūrai, didėjant profesionaliojo meno populiarumui, liaudies dailėje atsirado naujų bruožų, naujų tendencijų. Jos pasireiškė, kaip buvo pažymėta Liaudies meno draugijos II suvažiavime (1974), teigiamo herojaus formavimusi tapyboje, grafikoje, skulptūroje, gyvenimo teigimu, idėjinio kūrybos kryptingumu, nauju jos socialistiniu turiniu, temų plėtojimu, šiuolaikiniu požiūriu į tikrovės reiškinius¹⁶.

Be jau ankstesnių liaudies dailės funkcionavimo ir propagandos formų (dailės parodų, kūrybinių seminarų), atsirado ir naujų: amatų, puodžių, kalvių, drožėjų dienos Druskininkuose, Šiauliuose, Panevėžyje, Kretingoje, Vilniuje, žemaičių meistrų šventės, liaudies meno mugės, tapybos parodos po atviru dangumi, praktiniai skulptorių, tapytojų, puodžių, audėjų seminarai. Kasmet liaudies meistrai suruošdavo apie 90 žanrinių, personalinių ir kitokių parodų, jas aplankydavo apie 130 tūkst. žmonių. Vien tik tai per paskutiniuosius trejus (1978—1980) metus buvo surengtos 334 įvairios parodos: 9 respublikinės, 183 personalinės, 77 rajoninės, 39 zoniinės, 9 ekspozicijos kitose sąjunginėse respublikose, 4 užsienyje¹⁷ — Čekoslovakijoje, Vengrijoje, Austrijoje, Prancūzijoje. Kai kurių liaudies meistrų darbai eksponuoti ir kitose užsienio šalyse. Nuolatinė lietuvių liaudies meno ekspozicija įrengta TSRS liaudies ūkio laimėjimų parodos kultūros paviljone. Gausiai Lietuvos liaudies meistrai dalyvavo sąjunginėje liaudies dailės parodoje Maskvoje „Liaudies meistrai — Tėvynei“, skirtoje Spalio 60-mečiui, parodoje „Šlovė darbui“, sąjunginėje liaudies meistrų ekspozicijoje.

Parodų, kūrybinių seminarų metu, kurių, beje, vien paskutiniaisiais metais (1978—1980) buvo surengta 21, išryškėjo, jog liaudies mene vis tvirtesnes pozicijas užima vaizduojamoji dailė — tapyba, monumentalioji skulptūra. Visuomenės dėmesį patraukė gausūs respublikinių parodų tapybos skyriai su savita atskirų tapytojų ekspozicija. Pažymėtini tapytojai M. Bičiūnienė, K. Jankus, L. Meškaitytė, J. Nalivaikienė ir kiti. Nūdiene tematika praturtėjo viena iš seniausių dailės sričių — liaudies skulptūra. Išaugo monumentalioji skulptūra, brandžiausiai atsiskleidusi liaudies skulptorių sukurtuose memorialiniuose ansambliuose: fašizmo aukoms Ablingoje (1972), „Čiurlionio kelias“ (1975), Kėdainių raj. A. Sniečkaus kolūkyje 30 skulptūrų (1979), Rokiškio raj. Miliūnų kaime (1978) buvo įamžintos partizanų kovos, Raganų kalne Juodkrantėje pastatyta 50 skulptūrinių statinių pasakų motyvais. Monumentaliojoje skulptūroje susiformavo ir subrendo meistriškumas tokių individualybių, kaip I. Užkurnys, S. Karanauskas, J. Paulauskas, J. Jonušas ir kiti. Daugėjo ir grafikų. Bran-

¹⁵ Lietuvos TSR liaudies meno draugijos archyvas (toliau — LMD), bylos nenumėruotos.

¹⁶ LMD II suvažiavimo medžiaga, byla nenumėruota.

¹⁷ LMD IV suvažiavimo medžiaga, byla nenumėruota.

džius liaudies grafikos darbus sukūrė R. Krasninkevičius, J. Danilaitienė. Nagrinėjamoju laikotarpiu tolygiai plėtojosi taikomoji dekoratyvinė dailė. Vaisingai darbavosi audėjai J. Barkauskas, E. Beinorienė, L. Garnelienė, keramikai J. Narušaitis ir kiti. Atsirado naujos liaudies meno šakos (meninis stiklas), pradėjo atgimti liaudies architektūra.

Muziejai intensyviai ėmė organizuoti liaudies meno rinkimą. 1974 m. buv. Visų šventųjų bažnyčioje Vilniuje įrengtas didžiausias LTSR dailės muziejui priklausantis Liaudies meno skyrius. Suaktyvėjo liaudies meno tyrimo darbai.

Didžiulį liaudies meno ugdymo, propagavimo, mokslinio tyrimo darbą pradėjo 1966 m. įsteigta Lietuvos TSR liaudies meno draugija. Ji yra „savanoriška visuomeninė kūrybinė organizacija, jungianti respublikos liaudies menininkus“,— sakoma draugijos įstatuose¹⁸. Dauguma jos narių dirba rajonuose, kur veikia draugijos sekcijos, grupė rajoninių sekcijų sudaro zoną. Respublikoje veikia 5 zonos. Didžiausia narių grupė — liaudies menininkai, be jų, yra menotyrininkų, dailėtyrininkų, kultūros darbuotojų. Draugijos uždavinys — sutelkti liaudies menininkus, puoselėti jų talentus, kelti narių pilietinį sąmoningumą, ugdyti estetinę kultūrą, rūpintis jų kūrybos ir buitines sąlygomis. Liaudies meno draugija organizuoja liaudies menininkams seminarus, rengia kūrybines stovyklas, parodas, remia juos materialiai.

Liaudies meninė kūryba brandaus socializmo metais, gerokai pakitusiomis socialinėmis-ekonominėmis sąlygomis labai praturtėjo: susikūrė nauji meno saviveiklos žanrai, netgi jos šakos, išaugo kūrėjų, atlikėjų ir apskritai saviveiklinių kolektyvų meistriškumas. Liaudies meninės kūrybos plėtotę lėmė ir objektyvūs, ir subjektyvūs veiksniai. Dėl ribotos straipsnio apimties jų čia plačiau nenagrinėsime. Be to, jie buvo nušviesti jau anksčiau paskelbtuose meno saviveiklos teoretikų, partijos istorijos tyrinėtojų ir kitų autorių darbuose. Pažymėsime tik tai, kad brandaus socializmo metais, kaip ir ankstesniuju laikotarpiu, labai svarbus liaudies meninės kūrybos ugdymo akstinas buvo įvairūs masiniai renginiai: tradicinės rajonų, miestų, respublikinės Dainų šventės, festivaliai, sąskrydžiai, konkursai, apžiūros, parodos ir pan. Antai 1960—1980 m. buvo surengtos 5 respublikinės Dainų šventės¹⁹. Jose dalyvavo:

Metai	Kolektyvų	Dalyvių	Saviveiklos žanrų skaičius
1960	857	33 940	12
1965	842	31 830	12
1970	769	29 140	13
1975	1121	34 320	19
1980	1175	36 000	17

Visų švenčių renginiai buvo skirti reikšmingiausioms lietuvių liaudies gyvenimo datoms pažymėti. 1970 m. buvo surengta jubiliejinė Dainų šven-

¹⁸ Lietuvos TSR liaudies meno draugijos įstatai.— V., 1971, p. 3.

¹⁹ Lentelė sudaryta, remiantis 1980 m. respublikinės Dainų šventės organizacinio komiteto leidiniu „Dainų šventė“ (V., 1980, p. 22, 33).

tė V. Lenino gimimo 100-osioms metinėms ir Lietuvos TSR 30-mečiui, 1975 m.— tarybinės liaudies pergalės Didžiajame Tėvynės kare 30-mečiui ir Lietuvos TSR 35-mečiui, 1980 m.— pergalės Didžiajame Tėvynės kare 35-mečiui ir Lietuvos TSR 40-osioms metinėms paminėti. Visų švenčių renginiai buvo labai prasmingi, aukšto meninio lygio. Daina, muzika, poeziniu žodžiu ir kitomis meninės išraiškos priemonėmis buvo atgaivinti reikšmingiausi lietuvių liaudies gyvenimo momentai. Iš kitų ryškesnių masinių renginių minėtini: Pabaltijo berniukų choro sąskrydžiai, tarprespublikinės studentų dainų šventės, sąjunginis meno saviveiklos festivalis TSRS 50-osioms metinėms pažymėti ir kiti. Meniniai saviveiklos renginiai vyko ne tik sostinėje, bet ir kituose miestuose: Šiauliuose — respublikinė šokių šventė, Kaune — kaimo kapelų, estrados konkursai, Akmenėje — festivalis „Žemaitiškas smuikelis“ ir kiti.

Pasirengimas masiniams renginiams pagyvino kultūros ir švietimo įstaigų, profsąjungų veiklą, skatino kurtis naujus saviveiklinius kolektyvus, tobulinti jau susikūrusius. Antai susiorganizavo Vilniaus ir Šiaulių saviveikliniai simfoniniai orkestrai, Vilniaus, Klaipėdos, Kapsuko berniukų chorai, kai kurios naujos šokių grupės. Nuolat rengiamos saviveiklinio meno šventės, apžiūros, konkursai ir kiti masiniai renginiai įtraukė darbo žmones į meno saviveiklą, brandino menines jėgas, stiprino saviveiklinio ir profesionaliojo meno sąveiką. Profesionalūs meno darbuotojai šefavo saviveiklinius kolektyvus, kai kuriems vadovavo, teikė metodinę, dalykinę pagalbą kursuose, seminaruose, kūrybinėse stovyklose ir šitaip nemažai prisidėjo prie liaudies meninės kūrybos puoselėjimo. Kita vertus, poreikis turtinti besiplečiančios meno saviveiklos kolektyvų repertuarą skatino ir profesionaliojo meno plėtotę. Liaudies dainas harmonizavo, daug naujų sukūrė kompozitoriai J. Svedas, K. Kaveckas, A. Račiūnas, J. Juzeliūnas, B. Dvarionas, J. Karosas, E. Balsys, šokių kompozicijų — J. Lingys, V. Griwickas, J. Gudavičius, K. Poškaitis ir kiti. Liaudies meną išskėlė, išpopuliarino dailininkai profesionalai, ir kartu daugelio lietuvių dailininkų kūryboje atsektinas liaudies dailės poveikis. Didžiulį mėgėjiškos kinematografijos puoselėjimo darbą atliko Lietuvos TSR kinematografininkų sąjunga ir jos nariai J. Gričius, M. Giedrys, R. Silinis, A. Mockus ir kiti.

Taigi sąveikoje su profesionaliuoju menu liaudies meno plėtotė respublikoje labai praturtino dvasinės kultūros lobius ir tuo dar kartą patvirtino TSKP Programos teiginį: „Meniniai visuomenės lobiai didės ir gausės, derinant masinę meno saviveiklą ir profesionalų meną“²⁰.

Turiniu ir tematika nagrinėjamuju laikotarpiu liaudies meninė kūryba nesiskyrė nuo profesionaliosios. Tęsdama humanistines praeities liaudies meno tradicijas bei remdamasi socialistinio meno tradicijomis, meno saviveikla, tautodailė sprendė tas pačias, kaip ir profesionalusis menas, dartinis dvasines bei menines problemas. Meninė liaudies kūryba rėmėsi socialistiniu realizmu, jai būdingas partiškumas, liaudiškumas, tikroviškumas. Ji turėjo didžiulę auklėjamąją reikšmę.

Daugelis liaudies meninės kūrybos kolektyvų ir grupių nagrinėjamuoju laikotarpiu veikė klubinėse įstaigose, o jos ir mieste, ir kaime vis labiau

²⁰ Tarybų Sąjungos Komunistų partijos Programa.— V., 1964, p. 31.

darėsi kultūrinio gyvenimo židiniams, gyventojų poilsio ir auklėjimo, žmonių bendravimo, pramogų ir draugiškų susitikimų vietomis. Kasmet vien klubinės įstaigos suorganizuodavo apie 200 tūkst. meno saviveiklos koncertų ir spektaklių, juose pabuvodavo apie 400 tūkst. žmonių²¹, — daugiau negu profesionaliųjų meninių jėgų renginiuose. Tai rodo, kad meno saviveikla buvo ir yra ne tikrai svarbi priemonė liaudies meninės kūrybos poreikiams tenkinti, bet taip pat labai svarbus tarpininkas, per kurį liaudies masės stiprina sąlytį su menu, mokosi jį suprasti ir vertinti. Meno saviveikla, apimdama kuo plačiausius darbo žmonių sluoksnius, propaguoja tarybinio patriotizmo, tautų draugystės, komunizmo kūrimo idėjas, padeda kovoti su atgyvenomis žmonių sąmonėje ir buityje.

Masiniai meno saviveiklos renginiai, liaudies meistrų kūrybos parodos, geriausiųjų kolektyvų išvykos arba geriausiųjų liaudies meno kūrinių parodos kitose respublikose, taip pat ir užsienyje demonstruoja lietuvių liaudies meninės kūrybos suklestėjimą Tarybų valdžios metais, išplečia internacionalinius jos ryšius.

Apskritai 1960—1980 m. liaudies meninės kūrybos plėtotė Lietuvoje dar kartą patvirtino TSKP XXIV suvažiavimo ataskaitinio pranešimo teiginį, kad socializmas ne tik atvėrė darbo žmonių masėms platų kelią į dvasines vertybes, bet ir padarė jas tiesioginėmis kultūros kūrėjomis. Vienas iš ryškiausių įrodymų — nepaprastas liaudies meno kūrybos užmojis²².

Išvados

1. Brandaus socializmo sąlygomis Lietuvoje išplito liaudies meninė kūryba. Meno saviveiklos dalyvių ir kolektyvų skaičius išaugo dvigubai: saviveiklininkų — nuo 222 tūkst. 1959 m. iki 426 tūkst. 1980 m., kolektyvų — atitinkamai nuo 11 tūkst. iki 27,4 tūkst. 1960 m. respublikoje dirbo 600 liaudies meistrų, 1980 m. — 2165.

2. Liaudies meninė kūryba tapo įvairesnė. Susikūrė naujų žanrų meno saviveikla: pramoginiai šokiai, klasikinis-charakterinis šokis, simfoniniai orkestrai, saviveiklinė kinematografija. Atsirado naujos liaudies meninės kūrybos organizacinės formos — Lietuvos TSR kino mėgėjų draugija, Lietuvos TSR liaudies meno draugija.

3. Kintant socialinėms-ekonominėms sąlygoms, didėjant visuomenės kultūrai ir profesionaliojo meno populiarumui, išryškėjo naujos liaudies meno plėtotės tendencijos: teigiamo herojaus formavimas tapyboje, grafikoje, skulptūroje, gyvenimo teigimas, idėjinis kūrybos kryptingumas, šiuolaikinis požiūris į visuomenės reiškinius. Atsirado kitokios liaudies dailės funkcionavimo ir propagavimo formos — liaudies amatų dienos, liaudies meno mugės, parodos po atviru dangumi ir kt.

4. Stiprėjant liaudies meninės kūrybos sąveikai ir ryšiams su profesionaliuoju menu, išaugo meno saviveiklos kolektyvų ir atlikėjų meistriš-

²¹ Народное образование, наука и культура в СССР. — М., 1977, с. 336; LTSR KMEA, f. 1, ap. 1, b. 1341, l. 71.

²² TSKP XXIV suvažiavimo medžiaga. — V., 1972, p. 80.

kumas, liaudies meistrų kūrybiškumas. Buvo sukurta nemažai išliekamos meninės vertės saviveiklinės kinematografijos, liaudies meistrų darbų, praturtintųjų respublikos meno lobyną, išgarsintųjų jį kituose kraštuose.

5. Platų užmojų įgijusi liaudies meninė kūryba padėjo išryškinti liaudies talentus, o jos funkcionavimo ir propagavimo priemonių gausumas teigiamai veikė respublikos meninį, kultūrinį gyvenimą, idėjinį, estetinį darbo žmonių auklėjimą.

РАЗВИТИЕ НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА В УСЛОВИЯХ ЗРЕЛОГО СОЦИАЛИЗМА В 1960—1980 гг.

Н. КАСТАНАУСКАЙТЕ

Резюме

В годы зрелого социализма народному художественному творчеству в Литовской ССР присущ массовый характер. 300—400 тыс. граждан республики в свободное от работы время принимали участие в самостоятельном художественном творчестве. В 1960 г. 222 тыс. были постоянными членами в 11 тыс. кружков художественной самостоятельности, в 1980 г. соответственно — 424 тыс. в 27,4 тыс. В 1960 г. в Литве было 600 народных мастеров, в 1980 г. — 2165. В годы зрелого социализма народное художественное творчество обогатилось новыми формами и жанрами. Появилась самостоятельная кинематография. Возникли новые музыкальные и хореографические жанры. Были созданы симфонические оркестры, кружки балльных и классических танцев. Возникли новые организационные формы народного творчества. В 1966 г. было учреждено Общество народного искусства Литовской ССР, в 1967 г. — Общество кинолюбителей.

В связи с изменением социально-экономических условий, с ростом культуры общества и популярности профессионального искусства обнаружили новые тенденции в развитии народного искусства, отразившиеся на формировании положительного героя в живописи, графике, скульптуре. Эти тенденции сказываются в жизненном оптимизме произведений, в их идейной направленности, в расширении тематики. Появились новые формы функционирования и пропаганды народного искусства — дни народных ремесел, ярмарки народного искусства, выставки под открытым небом и др.

В результате укрепления связи и взаимодействия народного творчества с профессиональным искусством выросло мастерство коллективов и участников художественной самостоятельности, народных мастеров. Самостоятельными кинематографистами и народными мастерами были созданы работы, обогатившие сокровищницу искусства республики, прославившие его за пределами Литвы и Советского Союза.

Получившее широкий размах народное искусство способствовало выявлению и продвижению народных талантов. Обилие мероприятий художественного творчества и его пропаганды положительно влияло на художественную, культурную жизнь общества, идейное и эстетическое воспитание трудящихся.